

DE LA WYSZYŃSKI LA IOAN PAUL AL II-LEA, DRUMUL SPRE LIBERTATE.

Primatul cardinal Ștefan Wyszyński

Pr. Prof. Dr. Tadeusz ROSTWOROSWKI
Cracovia, Polonia

Biserica Catolică din Polonia a fost întotdeauna alături de popor, iar istoria ei oficială a început de la momentul botezului principelui Mieszko I la data de 1 aprilie 966, în localitatea Gniezno, capitala statului Polanilor. Polanii tocmai reușiseră să unească triburile care locuiau în teritoriile situate de-a lungul râurilor Odra dinspre vest, Bug și Narev dinspre est și Vistula în centru. De acolo provine denumirea țării unite, Polonia. Mieszko I a trecut la creștinism căsătorindu-se cu prințesa cehă Dobrava. Prin acest mariaj s-au obținut unirea directă cu Roma, cu papalitatea. Cea mai bună manifestare a acestui fapt o constituie actul de donație numit *Dagome Iudex* din anul 992. Conform acestui act, Mieszko își plasa pentru totdeauna statul întregit sub protecția papală. În actul scris al acestei donări, pentru prima dată, apar denumirile localităților, cetăților mai mari, desemnând teritoriul statului Polanilor. Primul imn național al Poloniei, cântul religios și patriotic a cărui paternitate se atribuie sfântului Wojciech (Vojtech), mucenicului din secolul XI, episcopului de Praga, începe cu cuvintele: *Bogurodzica Dziewica, Bogiem sławiena Maryja* („Născătoare de Dumnezeu, Fecioară, Marie glorificată de Dumnezeu”). Cel mai mare predicator polonez, părintele iezuit Piotr Skarga, care a viețuit la răscrucea dintre secolele XVI-XVII, a numit acest imn catehism al poporului polonez.

Secolul XX a însemnat perioada conflictelor deosebite. Două mari războaie mondiale au cutremurat puternic Europa. În rezultatul acestor conflicte s-a schimbat alinierea de forțe politice. Puterile de până acum și-au pierdut dominația. Așa s-a întâmplat și în cazul statelor făcând parte din tripla alianță, care au pierdut Primul Război Mondial. Datorită situației politice noi, multe țări și popoare și-au redobândit libertatea. După circa 120 de ani de robie, în data de 11 noiembrie 1918, Polonia și-a recăpătat libertatea. A apărut pe hărțile Europei și ale lumii ca stat independent și suveran, aflându-se din punct de vedere geopolitic în Centrul Europei, între cei doi adesea dușmănoși vecini – Rusia și Germania. Această perioadă de 21 de ani, între cele două războaie, a fost benefică pentru restaurarea traiului independent, creșterea economică și politică, întregirea statului dezmembrat de cele trei mari puteri.

În data de 1 septembrie 1939, prin atacul asupra Poloniei, a început cel de-al Doilea Război Mondial. Polonia în urma războiului a pierdut peste 6 milioane de cetățeni. Țara a fost devastată aproape în întregime. Polonia atacată din toate părțile s-a apărât eroic de cei doi cotropitori: Germania hitleristă și Rusia sovietică, timp de 39 de zile. În timpul ocupației germane, de aproape șase ani, au fost înființate structurile Statului Secret Polonez, cu propria sa putere militară clandestină Armata Teritorială (Armia Krajowa), din care făceau parte peste 300 de mii de soldați clandestini. A fost cea mai puternică pe atunci mișcare de rezistență în Europa. Ce fel de răsplată am primit pentru aceasta? Prin hotărârile Conferințelor de la Teheran (1943) și Ialta (1945), am fost dați Rusiei Sovietice de către cele mai mari puteri mondiale. Polonia, fiind o țară slavă cu o cultură latină, a fost lăsată Rusiei Sovietice, statului a cărui esență consta în negația și lupta permanentă cu Dumnezeu, distrugând sistematic creștinismul și cultura, în special cultura latină. Imediat după eliberarea de sub ocupația germană, a început o nouă perioadă de sclavie. Impusă de data aceasta din partea imperiului sovietic.

În această situație s-a aflat Biserica Catolică din Polonia după cel de-al Doilea Război Mondial.

La prima audiență acordată polonezilor, imediat după alegerea sa pe Scaunul Sfântului Petru, Papa Ioan Paul al II-lea s-a adresat direct Primatului cardinal Ștefan Wyszyński cu următoarele cuvinte:

Onorabile, Preaiubitule Părinte Primat! Permite-mi să spun pur și simplu ceea ce cred. Nu l-am fi avut acum pe Scaunul lui Petru cel Sfânt pe acest papă polonez care astăzi, plin de frica lui Dumnezeu, dar și plin de încredere, începe noul pontificat, dacă nu ar fi fost credința Ta, care nu a dat înapoi în fața închisorii și a suferinței, speranța Ta eroică, devotamentului Tău nemărginit față de Maica Biserică, dacă nu ar fi existat Jasna Góra (Colina Luminoasă) și această întreagă perioadă de istorie a Bisericii din Patria noastră, care este legată de munca Ta de episcop și primat (23.10.1978).

Pornind de aici, să încercăm să reflectăm asupra dimensiunii credinței cardinalului Wyszyński, asupra credinței omului, care a învins tocmai datorită acesteia. În capitolul 11 din *Epistola către Evrei* este vorba, în mod special, despre credință. Acest capitol îi este consacrat în întregime. În această parte a Sfintei Scripturi este scris: „... credința e ființa celor nădăjduite, dovada lucrurilor celor nevăzute” (*Evr* 11,1). Urmează enumerarea persoanelor din Vechiul Testament care datorită credinței și în numele acesteia au săvârșit fapte mărețe. Prin aceste persoane ale patriarhilor a fost schițată scurta istorie a mântuirii¹.

¹ „Prin credință înțelegem noi că printr-un cuvânt al lui Dumnezeu întemeiatu-s-au lumile, cele ce se văd alcătuindu-se astfel din cele ce nu par”. „Cel ce se apropie de Dumnezeu trebuie să creadă că El există și că răsplătitor se face celor ce-L caută”. (*Evr* 11,3.6b)

În această enumerare făcută de un autor inspirat se poate înscrie și credința cardinalului Ștefan Wyszyński, din moment ce o asemenea indicație ne dă papa. Asemenea acestor persoane din Vechiul Testament, a săvârșit fapte mărețe. Iată cum le descrie Ioan Paul al II-lea în introduce-re la cartea cardinalului Ștefan Wyszyński:

Dacă o mare parte dintre aceste texte legate de activitatea pastorală a Eminenței Voastre, mai ales predici, sunt deja într-o oarecare măsură cunoscute, în schimb, multe dintre ele apar pentru prima dată. Este vorba despre textele autobiografice și, mai ales, notițele din perioada grea de închisoare dintre anii 1953 și 1956, a căror valoare este unică. Se descoperă în ele nu numai cel mai adânc curs al istoriei sufletului Primatului Poloniei, dar și, în același timp, chintesența primordială a contemporaneității noastre: esența importantă și decisivă pentru istoria Bisericii din Polonia. Domnul, în Providența sa nerostită, scrie această istorie prin narațiunea sufletului omenesc, în special prin acești oameni cărora le încredințează extrem de multe. Întotdeauna am fost convins că Duhul Sfânt a chemat pe Eminența Voastră într-un moment deosebit al istoriei Patriei și al Bisericii – și nu numai al Bisericii Poloneze, dar și al Bisericii din întreaga lume².

Includerea persoanei cardinalului Wyszyński în această istorie ne arată că ea continuă, devenind realitate a timpurilor noastre apropiate și a celor îndepărtate. Puterea credinței omului, care trăiește prin aceasta și se inspiră tocmai din ea, săvârșește fapte mărețe. Iar această faptă măreață face ca zidurile din beton armat ale comunismului să se spargă și să se prăbușească.

Credința Cardinalului Ștefan Wyszyński se manifesta prin apărarea drepturilor omului, drepturilor cetățenești ale acelor care au fost încredințați grijii lui de păstor. O făcea neîntrerupt în timpurile grele ale sistemului comunist care creștea în forță, în perioada de după cel de-al Doilea Război Mondial. A devenit Primatul Bisericii Catolice din Polonia în anul 1948. Înainte de aceasta, ca episcop de Lublin, a adoptat deviza vieții sale de păstor: *Soli Deo*. Mai târziu, deja ca Primat, a adăugat la aceste cuvinte următoarele două: *per Mariam*. Despre deviza sa episcopală scria în felul următor: „Pentru mine, *Soli Deo* nu constituie un motiv decorativ al ștampilei episcopului. Pentru mine este un program care a fost format drept ripostă la invazia puternică de ură și de lipsă de credință asupra Patriei și Sfintei Biserici din Polonia. Acest program a fost ulterior completat cu cuvinte atât de dragi: *Per Mariam*”³. Toate acestea au constituit semnul

² IOAN PAUL AL II-LEA, *Introducere la cartea cardinalului Ștefan Wyszyński*: „Am mizat totul pe Maria”, Édition du Dialog, Paris 1980, 11-12.

³ Cardinalul Ștefan WYSZYŃSKI, Primat al Poloniei, *Am mizat totul pe Maria*, Édition du Dialogue, Paris 1980, 19.

vizibil al continuării patrimoniului lăsat de precedentul Primat de Gniezno, cardinalul August Hlond, care pe patul de moarte, în Varșovia, în anul 1948, a spus: „Victoria când va veni, va veni prin Maria”. Aceste cuvinte au constituit testamentul lui. De aceea, episcopul Ștefan Wyszyński a preluat aceste cuvinte cu toată puterea și cu devotament deplin. Drept semn vizibil fiind următoarele două cuvinte pe care le-a adăugat la deviza sa episcopală: *Soli Deo per Mariam*. Toată perioada sa de pastorație ca Primat a trăit atât de puternic cu această idee, încât la capătul vieții sale pământești spunea: „Am mizat totul pe Maria”. La scurt timp înainte de decesul său din data de 28 mai 1981, a fost publicată cartea lui – culegere de scrisori pastorale, discursuri și predici, intitulată „Am mizat totul pe Maria”. A făcut aceasta fiindcă tocmai Preasfânta Fecioară a devenit taina și cheia pentru înțelegerea sensului vieții sale.

La data de 25 septembrie 1953 a fost arestat în Varșovia, în palatul său arhiepiscopal. A fost ținut în izolare. Primul act săvârșit imediat după pierderea libertății personale a fost dedicarea necondiționată Fecioarei Maria, la data de 8 decembrie 1953. S-a pregătit cu mare străduință pentru acest act. I-a încredințat Maicii Preasfinte totul, devenind robul acesteia, ca urmare a alegerii sale libere și deciziei bine cugetate.

Miliției comuniste, agenții săi speciali aleși păzindu-l, îi era teamă, în special față de simplii enoriași, ca locul detenției Primatului să nu fie descoperit. A fost mutat în mai multe localități: Rywałd (25.09.1953-12.10.1953), Stoczek Warmiński (12.10.1953-06.10.1954), Prudnik (06.10.1954-27.10.1955), Komańcza (27.10.1955-26.10.1956: în această zi a fost eliberat). În ultima localitate, Komańcza, în partea de sud-est a Poloniei, situată în munții Bieszczady, când regimul de detenție a slăbit parțial, Primatul Wyszyński era conștient de apropierea jubileului a trei sute de ani de la alegerea și instituirea Maicii Domnului drept Regină a Poloniei. Regele Poloniei Jan Kazimierz, după eliberarea Poloniei de invazia suedeză – fapt descris cu maiestate de către Henryk Sienkiewicz în „Potopul” –, în catedrala catolică din Liov, a săvârșit actul de alegere a Maicii Domnului drept Regină a Poloniei. A depus coroana sa regească pe tamplele cerești ale chipului ei pământesc zugrăvit. Această faptă s-a petrecut la data de 1 aprilie 1656. Aflat tocmai în Komańcza, în acest loc de izolare deplină, Primatul a unit două aniversări, și anume: aniversarea a trei sute de ani de la alegerea Maicii Domnului drept Regină a Poloniei și a doua, esențială pentru existența statului polonez, o mie de ani de la încreștinarea Poloniei, care a fost celebrată în anul 1966. La data de 16 mai 1956 a scris „Śluby Jasnogórskie” („Jurăminte de pe Colina Luminoasă”) și a planificat Marea Novenă Milenară. Aceste două date, 1956 și 1966, sunt marcate de o perioadă de timp de un deceniu. Privind aceste lucruri lumește,

cardinalul Ștefan Wyszyński nu avea nici o speranță. A fost complet izolat, total dependent de autoritățile comuniste, care făceau totul ca să distrugă credința creștină catolică în Polonia. Trăind însă în dimensiunea credinței, tocmai în această perioadă de izolare, a creat întregul plan al mării novene, care cuprindea cei nouă ani, devenind planul pastoral pentru întreaga Biserică Catolică din Polonia. Acolo fiind vorba despre reînnoirea oamenilor întru credință, a întregii vieți religioase și sociale din Polonia prin reînnoirea familiilor, de eliberarea de vicii, studiul muncii conștiințioase. Se poate afirma că mișcarea socială și națională *Solidaritatea* a fost fructul și expresia acestei renașteri ca urmare a novenei celebrării Mileniului de creștinism în Polonia.

Primatul a căutat cei mai buni candidați pentru episcopi. A hirotonit 47 dintre aceștia. Vara, în prima jumătate a lunii august 1958, l-a chemat pe preotul K. Wojtyła, ca să-l anunțe despre nominalizarea sa la rangul de episcop auxiliar al Arhiepiscopiei din Cracovia. Preotul K. Wojtyła a sosit în Varșovia direct dintr-o expediție de caiace, deoarece se afla în vacanță împreună cu un grup de studenți străbătând râul Łyna. După primirea acestei vești de la Primat, s-a întors la caiace fără să spună o vorbă studenților despre numirea sa. La început ca episcop auxiliar, apoi ca arhiepiscop al Cracoviei, a participat foarte activ la lucrările Conciliului al II-lea din Vatican. A participat la toate ședințele acestuia. Părinții conciliului din ce în ce mai bine au cunoscut valoarea sa spirituală și puterea intelectuală. Papa Paul al VI-lea l-a ales în echipa de redactare a viitoarei constituții *Gaudium et spes*, iar la vârsta de numai 47 de ani, în anul 1967, K. Wojtyła a fost desemnat cardinal. De aceea, rezultatul conclavului, care a durat numai două zile, 14-16.10.1978, a fost frapant pentru lume, în special pentru aceia care se aflau după Cortina de Fier. De exemplu, funcționarii Ambasadei Polone de la Roma, întrebați la data de 16 octombrie 1978 de jurnaliștii numeroși adunați în seara zilei memorabile, nu știau cum să reacționeze, așteptând instrucțiunile de „sus”, care întârziiau să apară.

Această stare de șoc continuă, crescând în putere din ce în ce mai mult, s-a transformat într-o mare mișcare de mase, deoarece papa polonez a venit în prima sa vizită în patrie în iunie 1979. Iar această mare mișcare de mase a dus la înființarea în anul următor a Sindicatului Liber *Solidaritatea*.

Semnificativ este faptul că în timpul Conciliului al II-lea din Vatican a scris cea mai importantă lucrare a sa filozofică: „Persoană și act”, care a fost publicată în Cracovia în anul 1969. Iată ce scria despre *Solidaritatea*:

Este o atitudine comunitară, în care binele comunitar determină și eliberează în mod corect participarea, participarea însă servește în mod corect binelui comun, sprijinindu-l și realizându-l. *Solidaritatea* înseamnă capacitatea permanentă de a primi și realiza partea cuvenită fiecăruia în virtutea faptului că

acesta face parte dintr-o comunitate anume. Omul solidar nu numai că realizează ceea ce i se cuvine ca parte a unei comunități, dar înfăptuiește acestea *pentru binele tuturor*, deci pentru binele comun⁴.

Această luptă pentru binele comun al poporului, dar și al popoarelor asuprite de către sistemul totalitar, a dus la înființarea Sindicatului Liber Solidaritatea. De aceea cu atâta putere aveau să fie rostite cuvintele lui Karol Wojtyła, deja ca Ioan Paul al II-lea, în parlamentul polonez în ziua de 10 iunie anul 1999:

Cu toții realizăm că întâlnirea de astăzi în parlament nu ar fi fost posibilă fără opunerea fermă a muncitorilor polonezi de pe litoral în memorabila lună august din 1980. Nu ar fi fost posibilă fără *Solidaritatea*, care a ales calea luptei pașnice pentru drepturile omului și ale poporului întreg. A ales, de asemenea, principiul atât de larg acceptat că „nu există libertate fără solidaritate”: solidaritatea cu celălalt om, solidaritatea care depășește diferitele tipuri de barieră de clasă, de concepție asupra lumii, de cultură și chiar geografice, drept dovadă fiind amintirea sorții vecinilor noștri de la Est.

Această luptă pașnică, în numele adevărului uman și al demnității acestuia, al culturii și al rădăcinilor tradiției sale, în numele binelui comun, a dus la victorie. De aceea, despre acestea a vorbit Ioan Paul al II-lea în discursul său în fața parlamentului polonez:

Evenimentele din Polonia de acum zece ani au creat istorica șansă ca Europa să renunțe definitiv la ideologia barierei și să găsească calea spre unire. Am vorbit despre aceasta de mai multe ori, dezvoltând metafora celor „doi plămâni” cu care ar trebui să respire Europa, unind tradiția Estului cu cea a Vestului. Însă, în locul comuniunii spirituale așteptate, observăm diviziuni și conflicte noi. Această situație le aduce aminte politicianilor, oamenilor de știință și cultură, tuturor creștinilor de nevoia aprigă de acțiuni înnoite ce servesc integrării Europei.

Marea capodoperă a integrării europene s-a înfăptuit. Însă sarcina deschiderii inimilor omenesci către Cristos, a frontierelor statale, este mereu actuală. Poate acum, mai mult decât odinioară, când logica cortinelor și zidurilor ideologice a fost răsturnată, apar ideologii noi. De aceea, misiunea ca program de muncă și luptă *Soli Deoper Mariam* este o misiune adresată nouă înșine.

⁴ Karol WOJTYŁA, *Persoană și act*, Polskie Towarzystwo Teologiczne, Cracovia 1969, 311-312.